

“Пространно житие на Константи-Кирил Философ” – агиографска идеализация

Огромният принос на Константи-Кирил Философ за създаването и утвърждаването на славянската писменост поражда свято преклонение пред неговата личност. Най-всестранно и най-достовърно образът на великия славянски просветител е пресъздаден в „Пространно житие на Константин-Кирил Философ”. Неговият автор (предполага се – Климент Охридски) е бил не само проникнат от висока почит и любов към Първоучителя, но и явно е познавал отблизо делото му. Освен това в житието са включени и спомени от брата на Константин – архиепископ Методий. Така че като агиографски жанр житието, следвайки принципа на идеализацията, характерен за този тип литература, същевременно се основава и на много достоверни факти от живота и дейността на Константин Философ.

Изпълнявайки художествените изисквания за обект на агиографска творба, тоест изискването той да бъде представен чрез изключителни дела и подвизи, подобно на старозаветните и новозаветните герои, образът на Константин в Пространното житие е идеализиран и библиизиран. Основен изобразителен принцип при изграждането му е агиографската идеализация. Още в самото начало писателят подчертава, че учителят Кирил е богоизбран и специално изпратен от милостивия Бог да изпълни велика мисия сред славяните – да ги просвети и насочи в светлината на Божиите заповеди. Светостта на героя е статично качество, дадено му по рождение и утвърдено чрез богоугодни деяния. Идеалният образ на Първоапостола се изгражда постепенно в целия текст.

Константин е дете на благочестиви и знатни родители. Баща му – Лъв, е не само „благороден и богат”, но и праведен като библейския Йов. В текста е упоменато, че Константин е седмото дете в семейството. По този начин авторът е направил препратка към символното значение на числото седем. Така образът на Свети Кирил придобива значението на медиатор между хората и Бога. Чрез опознаването на сътвореното от него и подражавайки му обикновеният човек може да се докосне до божествената сила. Чрез алегорично описаните епизоди, разказващи за детските години на Константин Философ, е разкрита неговата богоизбраност. Първоапостолът не е сукал от дойката, а от майка си, за да бъде по „божия промисъл добра издънка от добър корен, отхранена от чисто мляко”.

На седмата си година героят сънува алегоричен сън, който ознаменува неговия избор в живота – между посочените от градоначалника момичета, за съпруга той избира

най-красивата – София, тоест мъдростта. Родителите подкрепят този нравствен избор на сина си, като го съветват Премъдростта завинаги да бъде негова сестра, защото тя ще го избави от много беди.

Константин е обгърнат с ореола на изключителността още когато се говори за произхода и детските му години. Иносказателният смисъл на тези епизоди се разкрива чрез осмислянето на християнската символика и евангелистките текстове. Всемогъщият и спаведлив Бог се грижи за духовното израстване на светеца и отрано го отклонява от празната суета на материалния свят.

Изключителността на Константин от детските му години се проявява и в учението. След като изгубва сокола си, той решава повече да не прохосва дните си. Така още от ранна детска възраст се отдава на науката. В Цариград в Магнаурската школа Константин изучава граматика, геометрия, Омир, а като ученик на големите византийски средновековни учени Лъв и Фотий – диалектиката, всички философски науки, реторика, аритметика, астрономия, словестност и елинските изкуства.

От малък той преуспява най-много от всички, благодарение на бърза мисъл с памет, силна воля и прилежие. Неудържимият стремеж към знания – към тяхното задълбочаване и разширяване – става постоянна черта на неговия характер. Усвоявайки всички науки, той се приближава до Бога, защото цялото му знание и поведение е подчинено на стремежа му да служи на Бога. В съгласие с това разбиране протича и мисионерството на Константин-Кирил – негова задача е била да изяснява духовните ценности според християнската вяра.

В пренията по време на мисиите си при сарацините и хазарите той се проявява като блестящ полемист, който с исторически, логически и богословски аргументи доказва правотата на своите тези, като приобщава към християнската религия не малко чужденци, а с огромната си начетеност вдъхва почит и уважение у своите опоненти.

Величието и гениалността на Константин-Кирил се проявява обаче в най-голяма степен в моравската мисия. Там изпъква, както се разкрива в житието, най-ярко неговата страдна владеност в идеята, неговата историческа далновидност и мъдрост, напредничавост и борбеност, мъжество и красноречие. Той се явява защитник на демократичната и прогресивна идея, че всеки народ трябва да усвоява Божието слово на свой език, тоест става защитник на провото всеки народ да притежава своя

писменост.

Константин Философ е не само създател на азбука и книжнина, но и пряк организатор на славянската просвета, практически борец за нейното осъществяване, апостол, който жертва всичките сили на живота си за преуспяване на славянската кауза.

Духовната сила и борбеният дух на Константин-Кирил се проявяват особено и по време на диспута във Венеция с подръжниците на триезечната догма. Житиеписецът сочи отрицателно в техния образ, като ги сравнява с врани, нахвърлили се върху сокол. Със здрава логика и мъдро слово, с теоритични доводи, които извлича от Библията, Първоучителят успява да разгроми триезичниците, защитавайки прогресивни идеи и принципи: „Бог не изпраща ли дъжд еднакво на всички? Също тъй и слънцето не свети ли на всички? И не дишаме ли еднакво всички въздух? И как вие не се срамувате, като признавате само три езика и като повелявате, щото всички други народи и племена да бъдат глухи и неми?” В образно-поетична форма, противопоставяйки се на догматичните канони, той успява да защити вечни общочовешки ценности.

Борбата на Кирил за признаване на славянския език като език на богослужението завършва победоносно. В Рим той не само е посрещнат тържествено от папата, но се получава и официално разрешение за богослужение на славянски език, който еква в римските църкви заедно с латинския език. Там Константин приема монашески обет и монашеското име Кирил.

Делото на Константин-Кирил Философ добива не само славянско, но и общочовешко значение, защото то е свързано с високата идея за свобода и равнопоставеност на всички народи. Ето защо образът на светеца, изобразен в „Пространното житие на Константин-Кирил Философ” с такава почит и любов, добива свят ореол на Първоапостол и Първоучител за славянските народи, но и на гиниален духовен водач, който принадлежи на цялото човечество.

Пространното житие на Кирил се смята за първото оригинално житие в старобългарската литература. Чрез агиографска идеализация авторът изгражда образа на един възвишен, гиниален и всеотдаен свят човек. Старобългарският писател призовава своите читатели да следват светеца, да му подражават и като него да се стремят към духовно богатство, морална извисеност и преданост към славянското дело.

